

Makalenin Geliş Tarihi: 9 Mart 2020
Makalenin Kabul Tarihi: 13 Mayıs 2020

SİVAS VİLAYETİ POLİS TEŞKİLATININ KURULUŞU (1885-1893)
THE FOUNDATION OF CONSTABULARY IN SİVAS PROVINCE (1885-1893)

*Yasin Kozak**
*Olca Kahraman***

Öz

1845 yılında kurulan Osmanlı polis teşkilatı bir yıl kadar varlığını devam ettirdikten sonra 1846 yılında kaldırılmış, yerine Zabtiye Müşiriyeti ihdas edilmiştir. Mezkûr müşiriyet, 1846-1879 yılları arasında ülkenin iç emniyeti ile ilgilenmiş ve 1879 yılında Zabtiye Nezareti'nin kuruluşuna kadar varlığını devam ettirmiştir. Osmanlı Devleti, 1879-1909 yılları arasında ülkesinin iç emniyet ve güvenliğini Zabtiye Nezareti'ne bağlı polis teşkilatı ile sağlamaya çalışmıştır. Çalışmamızın konusunu teşkil eden ve 1885-1893 yılları arasını kapsayan dönemde Sivas vilayeti polis teşkilatının ne zaman kurulduğu, nasıl teşkilatlandığı, 1885-1893 yılları arasındaki ilerleme sürecinin nasıl olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda; Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nden konuyla ilgili elde edilen belgelerden, Osmanlı Devlet Salnameleri ve Sivas Vilayet Salnameleri ile konumuzla ilgili telif eserlerden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sivas Sancağı, Sivas Polis Teşkilatı, Polis Memuru.*

Abstract

Founded in 1845, Ottoman Constabulary continued its existence for one year, and it was abolished in 1846; instead, Zaptieh Directory was established. Mentioned Directory dealt with the internal security of the state and continued its existence until 1879, when the Zaptieh Ministry was founded. Ottoman State tried to maintain the internal security of its land with the constabulary affiliated to Zaptieh Ministry between the years 1879-1909. In our study, which is about the

* Dr., yaz46@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2545-0000.

** Araştırma Görevlisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, olcaykahraman0103@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7320-6403.

foundation and development of constabulary in Sivas province between the years 1885-1893, we tried to reveal when and how the constabulary was founded, organized, and how its progression was between the years 1885-1893 in Sivas.

In our study, the documents about the subject from Presidential Ottoman Archive, Ottoman State Annuals, Sivas Province Annuals, and compilations about the subject are used.

Keywords: *Sivas Province, Sivas District, Sivas Constabulary, Police Officer.*

Giriş

Devletler, tarihten günümüze güvenliklerini temin için farklı isimler altında çeşitli birimler/kurumlar ihdas etmişlerdir. Gerek tarihte kurulmuş Türk devletlerinde gerekse Kıta Avrupası ve Britanya adasında kurulmuş devletler de bu çerçevede hareket etmişlerdir. Tarihte kurulmuş olan Türk devletlerinden olan Göktürkler “Börüler”, Karahanlılar “Kapucubaşları-Şahneler”, Anadolu Selçuklular ise “Serleşkerler-Subaşılar” adı verilen birimler ile ülkelerinde iç güvenliği sağlamaya çalışmışlardır. Osmanlı Devleti’nde ise ülkenin iç güvenliği, Yeniçeri Ocağı ortadan kaldırılıncaya kadar bu teşkilata bağlı bostancıbaşı, asesbaşı, çavuşbaşı, böcekbaşılar tarafından sağlanmıştır. Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra ülke içinde asayiş sağlamak için Asakir-i Zabtiye Teşkilatı kurulmuştur.¹

Kıta Avrupasında ve İngiltere’de kurulmuş olan devletler, iç güvenliklerini polis teşkilatı kuruluncaya kadar farklı birimler tarafından sağlamıştır. 1667 yılında Fransa’da, 1714 yılında ise İngiltere’de iç güvenliği sağlamak için polis teşkilatı kurulmuştur.² İngiltere’de yaşanan sanayileşme, kırsaldan kente göçü artırmış ve bu durum kentlerde yoksulluğa, ahlaki çöküntüye ve asayişsizliğe neden olmaya başlamıştır. Sosyo-ekonomik yapıdaki dönüşüm ve gündelik yaşama yansımaları İngiltere’de polis teşkilatının gelişmesini beraberinde getirmiştir. Yaklaşık yüz yıllık polislik tecrübesi ile 1829 yılında Londra Metropolitan Polisi kurulmuştur. Bu tarih, aynı zamanda İngiltere’de modern anlamda polis teşkilatının kurulduğu yıl olarak kabul edilmektedir.³ Fransa’da ise 1667 yılında kurulan polis teşkilatı Fransız İhtilali sonrası lağvedilmiştir.⁴ Bunun yerine de tekrardan başta Paris olmak üzere

¹ Eyüp Şahin, “Türk Zabıta Yapılanmasının Tarihi Gelişimi”, *Polis Dergisi*, Sayı 38, Ankara, 2004, s. 177; Derviş Okçabol, *Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi (Tıpkı Basım)*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2016, s. 26-27; Halim, Alyot, *Türkiye’de Zabıta*, Kanaat Basımevi, Ankara, 1947, s. 10-20.

² Şaban Ali Özel, *Türk Polis Teşkilatı’nın Gelişiminde Batı’nın Etkisi*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 12-13. Polis sözcüğü, kelime kökeni itibarıyla Yunanca olup, Romalılar tarafından Yunancadan alınarak latinceleştirilen “politia” sözcüğünden türetilmiştir. Roma İmparatorluğu’nun çöküşüyle beraber polis terimi de 15. yüzyılda Fransız Burgundian dilinde yeniden ortaya çıkıncaya kadar unutuldu. Kısa süre içerisinde, Almanya, İspanya ve İtalya gibi ülkelere yayıldı. Latince “politia” kelimesinden türetilen İngilizce “policy” ve “politics” kelimeleri zaman içinde, “kentte yaşayanların bekası ve refahı, kenti yönetme şekli ve kentin idaresi” anlamlarında kullanılmıştır. Erol Subaşı, “Kapitalizmin Şafağında: Kent, Polis ve Güvenlik”, *Kent Araştırmaları Dergisi*, Cilt 9, Sayı 23, İstanbul, 2018, s. 117; Zeki Hafizoğulları, “İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 44, Sayı 1-4, Ankara, 1995, s. 566. Türk Dil Kurumu sitesinde yer alan Türkçe Sözlüğü’nde polis; “şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş, kolluk, zabıta; bu kuruluşta yer alan görevli, kollukçu” anlamlarında yer almaktadır. (Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> (23.04.2020))

³ Subaşı, s. 121.

⁴ Vincent Denis, “Eski Kumaştan Yeni Elbise Çıkarmak ya da Devrimin Başlarında Paris Polisinin Çelişkiler (1789-1792)”, (Çev: Emre Ökten), *Jandarma ve Polis: Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009, s. 118-124.

Fransa'da polis teşkilatı ihdas edilmeye başlanmıştır. Çalışmalar neticesinde Fransa polis teşkilatı 19. yy da gelişme göstermeye başlamış ve 1848 yılına gelindiğinde Fransız polis sayısı 5000'e yükselmiş bu sayı ilerleyen yıllarda 16000'lere kadar çıkmıştır.⁵

Tanzimat dönemiyle beraber Osmanlı'da mülkiye başta olmak üzere hemen her konuda Fransa örnek alınarak yeni kurumlar ihdas edilmeye başlanmıştır. Bu kurumlardan biri de polis teşkilatıdır. Osmanlı polis teşkilatı kurulmadan önce iç güvenliğe yönelik tedbirler, Osmanlı askeri yapılanması içinde yer alan birimler tarafından alınmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde şehir ve kasaba sınırları içinde güvenliği tesis etmek için 10 Nisan 1845 tarihinde Fransızlardan örnek alınarak askeri birimlerden ayrı isminde "polis" ibaresinin yer aldığı, Osmanlı Polis Teşkilatı kurulmuştur.⁶ Kurulan polis teşkilatının, on yedi maddelik teşkilat, görev ve yetkileri ile işleyişini belirleyen bir de nizamname yayınlanmıştır.⁷ Polis Teşkilatı'nın kuruluş tarihi olarak her ne kadar 10 Nisan gösterilmekte ise de son dönemde yapılan çalışmalar neticesinde bu tarihin, ilk Polis Nizamnamesi'nin yayınlandığı 20 Mart 1845 olduğu ortaya çıkmıştır.⁸ Bu nizamname ile ilk defa Osmanlı'da "polis" ibaresine yer verilmiştir. 1845 senesinde kurulan polis teşkilatı, 15 Şubat 1846 tarihinde Zabtiye Müşirliği'nin kuruluşuna kadar varlığını devam ettirmiştir.

1846-1879 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde asayiş, Zaptiye Müşirliğine bağlı zabıta teşkilatınca sağlanmıştır. Zabtiye Müşiriyeti kurulduktan sonra teşkilatlanma çalışmalarına başlamıştır.⁹ 1850-51 yılında narh işlerinde görevli kılınmak üzere Zabtiye Müşirliğine bağlı olarak Es'âr Meclisi adıyla bir meclis açılmıştır. 1869'dan sonra İstanbul'da bilâd-ı selâse (Üsküdar, Galata, Eyüp) ve ülkenin her yerinde zâbitaya bağlı vukuatın duyurulması amacıyla Bâb-ı Zâbtiyye'ce "Vekayi-i Zabtiyye" adlı gazetenin yayınlanmasına karar verilmiştir.¹⁰

1846-1869 yılları arasında Edirne, Bosna, Prizren, Selanik, Tuna, Yanya, İşkodra; Aydın, Ankara, Erzurum, Adana, Hüdavendigâr, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Konya; Bağdat, Cezayir-i Bahri Sefid, Hicaz, Halep, Suriye, Trablusgarp, Girit, Lübnan, Kudüs ve Kıbrıs olmak üzere toplam 26 bölgede Zabtiye müşirliği hayata geçmiştir.¹¹ 22 Mayıs 1869 tarihinde zaptiye askerlerinin mülkî, adlî, askerî görev ve yetkileri konusunda talimatname çıkarılmış ve İstanbul'daki çeşitli merkezlerde bulunan zaptiye teşkilatı bir araya getirilmiştir. 14 Haziran 1869'da çıkarılan Asâkir-i Zabtiyye Nizâmnamesi'yle de İstanbul'da yeni bir düzenleme yapılırken taşrada ise her vilâyetin süvari ve piyade zaptiye askerleri zaptiye alayına

⁵ Özel, s. 15.

⁶ Alyot, s. 177.; Okçabol, s. 96-97.; Ferdan Ergut, *Modern Devlet ve Polis Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Toplumsal Denetimin Diyalektiği*, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 106.

⁷ Alyot, s. 177.; Okçabol, s. 96-97.

⁸ Ali Birinci, "Türk Emniyet Teşkilatında İlkler", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, Ankara, 1999, s. 10.

⁹ BOA, ZB, 2-88, Hicri(H). 29-12-1285(Miladi(M). 12 Nisan 1869).

¹⁰ Abdülkadir Özcan, "Zaptiye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 44, İstanbul, 2013, s. 129.

¹¹ BOA, ZB, 2-88, Hicri (H). 29-12-1285 (Miladi(M). 12 Nisan 1869).

dönüştürülmüştür. Ayrıca, sancaklarda taburların, kazalarda ise bölüklerin teşkil edilmesi kararlaştırılmıştır.¹²

1870'lerin başından itibaren Osmanlı Devleti'nin mali buhrana doğru sürüklenen ve ağırlaşan ekonomisi zabtiye personelinin maaşlarına olumsuz yansımıştır. Bu durum ilerleyen tarihlerde zabtiye personelinin maaşlarının ödenmesinde düzensizliğe ve zaman zaman da hiç ödenmemesine neden olmuştur. Personel maaşlarındaki düzensizlik, zabtiye teşkilatının çalışma sisteminin bozulmasına yol açmıştır. Zabtiye Teşkilatı'nın düzgün işlememesi ve yaşanan asayiş olaylarını gayrimüslim unsurlara yönelik tehdit olarak gören Avrupalı Devletler, Osmanlı Devleti'ne iç güvenlikle ilgili yakınlıklarını artırmıştır.¹³ 19. Yüzyılın son çeyreğinde iktidara II. Abdülhamit geçmiş ve I. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Meşrutiyetin ilanının akabinde kurulmuş olan ilk hükümet programında, Avrupa'daki polis teşkilatları düzeyinde bir polis teşkilatının kurulmasına yer verilmiştir. Bu arada iç güvenliğin aksayan yönleriyle ilgili bir rapor hazırlaması için Avrupa'dan uzmanlar getirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda 1877 yılında İngiltere'den Baker Paşa, İstanbul'a davet edilmiştir.¹⁴ Bu sırada Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 93 Harbi başlamış ve savaş sonrası galip gelen Rusya da iç güvenlik konusunda Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaya başlamıştır. Osmanlı yöneticileri de iç güvenliğin sağlanmasında yeni bir teşkilatın kurulması konusunda görüş birliğine varmıştır. Osmanlı idarecilerinin; iç güvenliğin sağlandığı takdirde Avrupalı Devletlerin, bunu sebep göstererek Osmanlı Devleti'ne yaptıkları ve yapacakları baskının ortadan kalkacağına dair düşüncesi ile aynı zamanda merkezi otoritenin ülkenin en ücra köşesine kadar yayılması da sağlanmış olacaktır.¹⁵

1878 yılında iç güvenliği sağlamak için Baker Paşa'nın başkanlığını yürüttüğü bir Jandarma Heyeti meydana getirilmiştir. Heyet çalışmalarını yürütürken Sait Paşa, heyetin çalışmalarını bitirmesini beklemeden 19 Kasım 1879 tarihinde Seraskerliğe dört maddelik bir tezkere göndermiştir. Söz konusu tezkerede; asakir-i zaptiye'nin, jandarma usulüne göre düzenlenmesi ve bir jandarma nizamnamesi hazırlanması, jandarma nizamnamesi hazırlanıncaya kadar vilayetlerdeki her türlü güvenlik ve asakir-i zaptiye işlerinin Zabtiye Müşiriyeti'nden alınarak Seraskerliğe bağlanması, Zaptiye Müşiriyeti'nin sadece İstanbul ve mülhakatının güvenlik işleriyle ilgilenmesi hususlarına yer verilmiştir. Bu tezkere ile de Zabtiye Müşiriyeti ismi, Zabtiye Nezaretine dönüştürülmüştür.¹⁶ Zabtiye Nezaretinin kurulması, iç güvenlik birimleri konusunda II. Abdülhamit dönemi merkezileşme hamlelerinden biri olarak da değerlendirilebilir. 1879 yılından sonra merkezde kurulan bu nezarete bağlı olarak taşrada birimler/şubeler ihdas edilmeye başlanmıştır.

¹² Özcan, s. 129.

¹³ Ali Sönmez, "Osmanlı Devleti'nde İç Güvenliğin Dönüşümü, Zaptiye Teşkilatından Jandarmaya", *Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu İCANAS 38*, vol.6, Ankara, 2007, s. 2861.

¹⁴ Ali Dikici, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin İç Güvenliği*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2006, s. 19.

¹⁵ Sönmez, s. 2861.

¹⁶ Ali Sönmez, *Zabtiye Teşkilatı'nın Kuruluşu ve Gelişimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005, s. 171.

Tanzimat sonrası iç güvenliğe yönelik yapılan reformlar çerçevesinde 1845 senesinden 1881 senesine kadarki sürede Osmanlı'da polis teşkilatının tam olarak tesis edilememesinin sebeplerini Halim Alyot şu şekilde değerlendirmektedir:

İlk olarak Tanzimat dönemi devlet adamlarının bir müesseseyi kurarken memleketin siyasi sosyal durumunu incelemeyen Avrupa devletlerinin teşkilâtını taklit etmek amacını gütmeleridir. İkinci olarak, Zabtiye teşkilâtının yanı sıra başında polis teşkilatının kurulmasının bazı idarecilerce gereksiz görülmesi, bazılarınca kendi şahsi menfaatlerine aykırı olarak görülmesinden dolayı zararlı telakki edilmesidir. Üçüncü olarak, bu süre zarfında polis teşkilatını kuracak ve teşkilatlanmasını sağlayacak kalifiye elemanların eksikliğidir. Dördüncü olarak ise bir taraftan, ekserisi ordu subaylarından meydana gelen zabtiye teşkilatının komutanlarının, polis müessesesine geçmek arzusunda bulunmamaları ve diğer taraftan devletin zabtiye erkânını gelişi güzel polis teşkilatında kullanmaktan çekinmesidir.¹⁷

Yukarıdaki sebepler arasında yer alan Zabtiye Teşkilatı'nın yanı sıra polis teşkilatının varlığının bazı kişilerce gereksiz görülmesi ya da zararlı telakki edilmesi, bahse konu tarihler arasında Osmanlı Polis Teşkilatı'nın kuruluşunun tam olarak gerçekleştirilememesinin nedenleri arasında birinci sırada gösterilebilir. Osmanlı Devleti'nin kendi dinamiklerini dikkate almadan, taklit etmek suretiyle Avrupa'nın kurumlarını alması dolayısıyla da Osmanlı Devleti'nin birçok alanda olduğu gibi polis teşkilatını da tam olarak tesis edememesini beraberinde getirmiştir. Bu durumun da zabtiye teşkilatı komutanlarının yeni kurulan ve ne olacağı ön görülemeyen polis teşkilatında görev almak istememelerine neden olduğu ifade edilebilir. Birbirini tetikler mahiyetteki bu sebepler zinciri, söz konusu tarihler arasında Osmanlı Devleti'nde polis teşkilatının kuruluşunu geciktirmiştir.

Zabtiye Nezareti 1909'da Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nin kuruluşuna kadar varlığını devam ettirmiştir.¹⁸ Zabtiye Nezareti kurulduktan sonra şehirler, polisler için mıntıklara ayrılmıştır. Her mıntika bir polis bölüğüne ait olarak kabul edilmiş ve bu mıntıklar birer serkomiserin idaresine bırakılmıştır. Ayrıca serkomiserlerin idaresindeki bu polis bölüklerinde serkomiserin dışında birinci, ikinci ve üçüncü komiserler ile polis çavuşu ve polis neferleri görev yapmıştır.¹⁹

1879 yılında başta İstanbul olmak üzere Osmanlı'nın bazı vilayetlerinde polis teşkilatı tekrar ihdas edilmiştir. Söz konusu vilayetlerdeki polis teşkilatlarında ilk olarak askeri rütbe ve tabirler kullanılmıştır.²⁰

1884 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nde Fransa'dan getirilen Bonin ile daha sonraki yıllarda yine Fransa'dan getirilen Lefoulon isimli uzmanların çalışmaları neticesinde Osmanlı

¹⁷ Alyot, s. 181-182.

¹⁸ Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi- *Asayiş ve Kolluk Tarihi İçerisinde Türk Jandarma Teşkilatı.1*, Ankara: Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları, 2002, s. 141 ve 144.

¹⁹ Osman Nuri Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi. 1-2*, Ankara: Eser Neşriyat, 1977, s. 1178.

²⁰ BOA, I.MMS., 63-2988, H 29.08.1296/M 18.08.1879.

Polis Teşkilatı'nda düzenlemeler yapılmıştır.²¹ Söz konusu uzmanların yapmış olduğu çalışmalar sonucunda, Osmanlı Polis Teşkilatı'nda önemli gelişmeler sağlanmış ve zamanla Osmanlı Polis Teşkilatı askeri özelliklerinden sıyrılmaya başlamıştır. Böylece Osmanlı polis teşkilatı askeri yapıdan uzaklaşmıştır.

1879-1909 yılları arasında Zabtiye Nezareti'ne ayrılan bütçeler incelendiğinde 1882-1883 ve 1883-84 senelerinde Zabtiye Nezareti ile Jandarma Teşkilatı bütçeleri birlikte değerlendirilirken²² 1884 senesinden itibaren ise Zabtiye Nezareti'nin bütçesi jandarma bütçesinden ayrı olarak ele alınmıştır.²³ Gerek 1884'ten sonra Osmanlı Polis Teşkilatı'ndaki gelişmeler gerekse Jandarma Teşkilatı'ndan bağımsız bütçenin hazırlanması, Osmanlı Polis Teşkilatı'nın bu tarihten itibaren büyük oranda idari ve mali olarak bağımsız bir konuma ve kurumsallaşmaya doğru yol aldığını göstermektedir.

1879 yılında Zabtiye Nezareti kurulduktan altı yıl sonra Osmanlı coğrafyasında polis teşkilatının bulunduğu vilayet, sancak ve mutasarrıflar ile buralardaki polis mevcutları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo. 1. 1885 yılında Osmanlı vilayetlerindeki polis mevcudunu gösterir tablo.²⁴

Vilayet isimleri	Polis Sayıları		Toplam
	Amir	Nefer	
İstanbul ²⁵	---	---	---
Şehremaneti	---	---	---
Edirne	24	103	127
Selanik	24	103	127
Kosova	7	30	37
Manastır	7	30	37
Işkodra	3	10	13
Yanya	9	35	44
Trablusgarp	3	10	13
Cezayir-i Bahri Sefid	10	40	50
Beyrut	9	42	51
Suriye	24	50	74
Halep	5	20	25
Bağdat	3	10	13

²¹ Noémi Lévy, "Polislikle ilgili Bilgilerin Dolaşım Tarzları: Osmanlı Polisi için Fransız Modeli mi?", (Çev: Deniz Öztürk ve Burak Onaran), *Jandarma ve Polis: Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009, s. 151-156.

²² Tefik Güran, *Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler 1841-1918*, Cilt 7, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, tarihsiz, 106-108.

²³ 1887 yılından itibaren Zabtiye Nezareti'ne bütçeden ayrılan pay 13 milyon kuruş civarındadır. Güran, s. 112-122.

²⁴ Hüseyin Efendi, *Polis Teşkilatının Başladığı 1255-1839 Tarihinden 1938 Tarihine Kadar Tekâmül, Teşkilat ve Kadro Hareketleri*, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü III. Şube Arşivi, 1938, s. 44-51.

²⁵ 1938 senesinde Hüseyin Efendi tarafından hazırlanan çalışmada 1885 senesi İstanbul polis sayısı ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.

KOZAK, KAHRAMAN – SİVAS VİLAYETİ POLİS TEŞKİLATININ KURULUŞU

Basra	2	10	12
Musul	1	5	6
Yemen	2	10	12
Hicaz	2	5	7
Diyarbakır	3	15	18
Bitlis	2	5	7
Trabzon	5	20	25
Van	1	5	6
Aydın(İzmir)	24	100	124
Sivas	1	5	6
Hüdavendigâr	5	20	25
Karesi	5	20	25
Ma'muretülaziz	1	5	6
Konya	2	5	7
Kastamonu	2	10	12
Adana	3	10	13
Erzurum	4	10	14
Ankara	1	5	6
Sancak isimleri			
Biga	1	8	9
Bingazi	1	5	6
Çatalca	1	3	4
İzmit	1	4	5
Serfice	2	10	12
Zor	1	3	4
Mutasarrıflık İsimleri			
Kudüs	4	15	19
Toplam	205	796	1001

Tabloya bakıldığında 1885 yılında taşrada toplam 30 vilayet, 6 doğrudan merkeze bağlı sancak ve 1 mutasarrıflıkta polis yapılanmasının bulunduğu ve toplam polis mevcudunun 1001 olduğu görülmektedir. 1885 yılı itibarıyla Sivas vilayeti polis sayısının, bir polis amiri ve beş polis neferi olmak üzere toplam altı olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Yine tablodan Osmanlı Devleti'nin imkânlar ölçüsünde hemen hemen bütün idari birimlerde polis görevlendirdiği anlaşılmaktadır.

Sivas Vilayeti Polis Teşkilatının Kuruluşu

Osmanlı'da polis teşkilatının görev sahası sadece vilayet ve sancak merkezleri ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla Sivas vilayetinde görevli polislerin de görev alanı Sivas merkez sancağı ile Sivas vilayetine bağlı Amasya ve Tokat sancak merkezleridir. Sivas Polis Teşkilatı'nın yapmış olduğu görev ve hizmetin daha iyi anlaşılabilmesi için Sivas merkez sancağının 1885-1892 yılları arasındaki nüfus verileri ile söz konusu sancak merkezindeki polis sayıları birlikte değerlendirilmek istenmiştir. Fakat bahse konu tarihte Sivas

salnamelerinde bu konuda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Ayrıca Sivas tarihi üzerine yapılan çalışmalarda da vilayet merkezinin nüfus verilerine net olarak ulaşılamamıştır.²⁶

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yaptığımız incelemede Sivas'ta polis ibaresi geçen, ulaşabildiğimiz ilk belgenin tarihi 18 Aralık 1885 olarak tespit edilmiştir. Bahse konu belgede, Sivas Vilayeti Polis Komiserliği'ne muavenet yüzbaşılardan Reşid Ağa'nın oğlu Recep Efendi'nin seçildiği bilgisi yer almaktadır. Buradan Sivas vilayetinde polis komiserliğinin bulunduğu ve bu komiserliğe de askeri personel olan Recep Efendi'nin görevlendirildiği anlaşılmaktadır.²⁷ Bu ifadeden Sivas'ta 1885 senesinde polis komiserliğinin var olduğu fakat daha önceki tarihte mi kurulduğu yoksa bu tarihte mi ihdas edildiği ile ilgili net bilgi bulunmamaktadır. Yine bu bilgiden Sivas'ta 1885 yılında polis komiserliği şeklinde bir yapılanmanın var olduğu anlaşılmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü III. Şube arşivinde yer alan, 1885 senesi Osmanlı taşrasında polis bulunan mülki ve idari birimler ile polis mevcudunu gösteren tablo 1'de de, yine Sivas vilayetinde toplam altı polisin görevli olduğu görülmektedir. Gerek yukarıdaki iki belge, gerekse 1886 senesi öncesi Sivas salnamelerinde, Sivas'ta polis teşkilatının varlığına dair bilgiye rastlanmazken, bahse konu seneye ait Sivas salnamesinde ilk defa "Sivas Polis Dairesi" başlığı ve bu başlık altında Sivas'ta toplam altı polisin görevli olduğu bilgisinin yer alması, Sivas Polis Teşkilatı'nın 1885 senesinde ihdas edildiği görüşümüzü kuvvetlendirmektedir.

Tablo. 2. Sivas merkez ve merkeze bağlı nahiyede görevli polisleri gösterir tablo.

Yıllar	Serkomiser (Açıktan)	İkinci komiser (Açıktan)	Üçüncü komiser (Açıktan)	Polis memuru	Nahiye polis memuru	Toplam
1886		1		5		6
1888		1		5		6
1890		1		5		6

1886-1890 yılları arası polis mevcudu yukarıdaki tabloda yer aldığı gibidir. Tablo 2'den 1886 yılında Sivas vilayetine bağlı Amasya ve Tokat sancaklarında polisin görevli olmadığı, var olan polislerin sadece Sivas merkez sancağında görevlendirildiği görülmektedir.²⁸

1886 tarihli Sivas salnamesinde yer alan "Sivas Polis Dairesi" başlıklı bölümde; Sivas merkez sancağında biri ikinci komiser olmak üzere beş polis neferi ile birlikte toplam altı

²⁶ Sivas nüfus verileri hakkında detaylı bilgiler için bkz. Salih Şahin, *Mekân ve İnsanıyla Sivas*, Buruciye Yayınları, İstanbul 2013, s. 70-71.; Cem Behar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu 1500-1927*, Cilt 2, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, tarihsiz, 39-47.

²⁷ BOA, ZB. 115-2, R.-06-10-1301(M. 18 Aralık 1885).

²⁸ Salname-i Vilayet-i Sivas, H. 1304(M. 1886); s. 139).

polis görevli olduğu görülmektedir. 1886, 1888 ve 1890 senelerinde Sivas vilayetinde hiçbir nahiyede polis görevli olmadığı tablo 2'den anlaşılmaktadır. Ayrıca arşiv kayıtlarında yapılan kontrollerde de 1886 senesinde Sivas vilayetine bağlı Amasya ve Tokat sancakları ile bu sancaklara bağlı kazalarda polislerin görevli olduğuna dair bir kayda rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bahse konu 1886 senesinde sadece Sivas merkez sancağında polis görevlendirildiği anlaşılmaktadır. 1888 ve 1890 senelerinde de Sivas merkez sancağındaki polis sayısının 1886 senesi ile aynı olduğu da yine yukarıdaki tabloda görülmektedir.²⁹

1890 senesinden sonra ilk salnameye 1903 senesinde rastlanılmaktadır. 1891 senesinden 1902 senesine kadar on iki senelik sürede Sivas vilayetine ait herhangi bir salnamenin basımı yapılmadığı salnamedeki bilgidен anlaşılmaktadır.³⁰ Dolayısıyla bahse konu tarihler arasında Sivas vilayet salnamelerinden bilgi edinilememiştir. Bunun üzerine 1891, 92 ve 93 yılları Sivas polis yapılanmasında herhangi bir değişim ve gelişimin yaşanıp yaşanmadığı ile ilgili Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yapılan inceleme ve araştırmada 1892 yılına kadar Sivas vilayeti polis sayılarında önemli değişikliklerin yaşanmadığı göze çarpmaktadır.

16 Haziran 1891 tarihinde Sivas vilayetinde görevli beş polis, görevlerini yerine getirmekte yetersiz kalmaya başlamaları üzerine, Sivas merkez sancağı için üçüncü sınıf bir komiser ile üç nefer polis; Tokat, Amasya sancakları ile Karahisar-ı Şarki kazasına ise üçüncü sınıf birer komiser ile ikişer polisin muhassasatlarıyla beraber tayin edilmesi, Sivas vilayeti idare meclisince talep edilmiştir. Bu talebe bütçede karşılık bulunmadığı gerekçesiyle olumsuz cevap verilmiştir.³¹

28 Ocak 1892 tarihinde Sivas vilayetinde polis görevlendirilmesi hususunda merkezden tekrar talepte bulunulmuştur.³² Ocak ayındaki talep yazısından yaklaşık on ay sonra bu defa 24 Ekim 1892 tarihinde yine Sivas vilayeti tarafından polis talep edilmiştir. Bu talep yazısından on ayda Sivas'a herhangi bir atamanın yapılmadığı anlaşılmaktadır. 24 Ekim 1892 tarihli bu talep yazısına da bütçe yetersizlikleri gerekçe gösterilerek olumsuz yanıt verilmiştir.³³

1893 tarihli Devlet Salnamesi üzerinde yapılan incelemede Osmanlı Devleti'nde İstanbul hariç 14 vilayet ve 1 mutasarrıflıkta polis serkomiserliklerinin bulunduğu, serkomiserlik bulunan vilayetler içinde ise Sivas'ın yer almadığı görülmektedir.³⁴ Oysa Sivas vilayetinde serkomiserlik düzeyinde olmasa da komiserlik düzeyinde polis teşkilatı mevcut olup altı polisin burada görev yaptığı yukarıda yer alan bilgilerden anlaşılmaktadır.

Sivas vilayetine bağlı Merzifon'da gizliden kurulan cemiyetler ve faaliyetleriyle ilgili gerekli tahkikatların yapıp merkeze bildirilmesi talep edilmiştir. Bu talep üzerine Sivas vilayetinden merkeze gönderilen cevap yazısında; Sivas vilayet merkezinde 15 Ocak 1893 tarihi itibarıyla rütbeli personel de dâhil toplam altı polisin görev yaptığı, sancak ve kazalarda

²⁹ Salname-i Vilayet-i Sivas, H. 1306(M. 1888); s. 121; Salname-i Vilayet-i Sivas, H. 1308(M. 1890); s. 109).

³⁰ Salname-i Vilayet-i Sivas, H. 1321(M. 1903); s. 3).

³¹ BOA, DH.MKT., 1962-34, Rumi(R.) 4 Haziran 1307(M. 16 Haziran 1891).

³² BOA, DH. MKT. 1916-104, R. 16 Kanun-u sani 1307(M. 28 Ocak 1892).

³³ BOA, DH.MKT., 2014-85, R. 12 Teşrin-i evvel 1308(M. 24 Ekim 1892).

³⁴ Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, H. 1311 (M. 1893); s. 458).

ise herhangi bir polisin görevlendirilmediği ifade edildikten sonra bu şekilde mühim hadisenin ortaya çıkarılması için Sivas vilayeti polis kadrosuna bir serkomiser ile yirmi polisin daha ilave edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yazının son kısmında ise 1893 senesi itibarıyla Sivas vilayetine bağlı 26 kazada az çok Ermeni nüfusun bulunduğu, bu kazalarda hiç olmazsa bir polisin bulunmasının faydadan halî olmayacağı ifade edilmiştir.

Sivas vilayetinden gönderilen bu cevap üzerine 17 Ocak 1893 tarihinde masraflarının Jandarma bütçesinden karşılanması kaydıyla Sivas'a on polisin ataması gerçekleştirilmiştir.³⁵ 15 Mart 1893 tarihinde Sivas'a on polisin atamasını yeterli bulmayan Sivas Valiliği, 28 Nisan 1893 tarihinde ilaveten yeni polislerin görevlendirilmesini talep etmiştir.³⁶ 28 Nisan 1893 tarihi itibarıyla Sivas vilayeti polis sayısı 16'ya yükseldiği görülmektedir.

Sonuç

Osmanlı Devleti, 19.yy da merkezileşme konusunda ilerlemeler kaydetmiştir. Bunun neticesinde yeni kurumlar ihdas etmiştir. Bu kurumlardan biri de polis teşkilatıdır. İlk olarak 1845 yılında bir yıl gibi kısa bir süre faaliyet gösteren Osmanlı Polis Teşkilatı, 1846 yılında yerini Zabtiye Müşirliği'ne bırakmıştır. Osmanlı Devleti yaklaşık 33 yıl Zabtiye Müşirliği ile içgüvenliği sağlamaya çalışmıştır. II. Abdülhamit'in iktidara gelmesinden üç yıl sonra Zabtiye Müşirliği lağv edilerek yerine merkezleşmenin bir tezahürü olarak Zabtiye Nezareti ve taşrada da bu nazarete bağlı polis teşkilatı ihdas edilmeye başlanmıştır. 19. yy. son çeyreğinden itibaren vilayetlerde asayiş ve güvenliği sağlamak amacıyla polis teşkilatları kurulmaya başlanmıştır.

Polis teşkilatı ihdas edilen vilayetlerden biri de Sivas vilayetidir. Sivas vilayetinde tespit edilebildiği kadarıyla ilk polis teşkilatı 1885 senesinde ihdas edilmiştir. 1885-1892 seneleri arasında Sivas'ta sadece Sivas merkez sancağında polis teşkilatı mevcuttur. Sivas'ta polis teşkilatının kurulmasıyla Sivas'ın bu tarihten itibaren bu yolla da merkezi otoriteye bağlılığının bir kat daha artırılmış olduğu ifade edilebilir.

Bahse konu 1892 senesine kadar Sivas vilayeti polis teşkilatı ikinci komiserlik düzeyinde teşkilatlanmıştır. 1893 yılına gelindiğinde Osmanlı taşrasında 15 idari birimde polis teşkilatı gelişme göstererek serkomiserlikler düzeyine yükseltilmiştir. Fakat bu tarihte henüz Sivas vilayeti polis teşkilatının hala komiserlik düzeyinde olduğu belgelerden anlaşılmaktadır.

1885-1892 yılları arasında Sivas vilayeti polis mevcudunun artırılması için vilayet merkezinden İstanbul'a yazılar gönderilmiştir. Fakat bu taleplere daima bütçe yetersizlikleri sebep gösterilerek olumsuz cevap verilmiştir. Dolayısıyla da Sivas vilayeti, bahse konu 1885-1892 yılları arasında Sivas vilayetinin emniyet ve asayişini sınırlı sayıdaki bu polislerle sağlamaya çalışmıştır.

Osmanlı Devleti, 1893 yılında vilayette ortaya çıkan gizli yapılanmaların vilayetin emniyet ve asayişini bozmaması için bölgeye bu tarihten itibaren yeni atamalar

³⁵ BOA, İ.DH., 1301-33, R. 28 Kanun-u evvel 1308 (M. 9 Ocak 1893).

³⁶ BOA, BEO, 197-14723, R. 28 Nisan 1309(M. 10 Mayıs 1893).

gerçekleştirmiştir. Yapılan yeni atamalarla bölgenin huzuru muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Bir başka ifade ile Sivas vilayetinde gizli cemiyetlerin aktif faaliyetlere başladığı döneme kadarki süreçte, Osmanlı Devleti buraya herhangi bir yeni polis ataması gerçekleştirilmemiştir. Bu tehlike karşısında Sivas polis teşkilatının da polis sayıları artmıştır. Sivas'ta polis teşkilatı kurulduktan 8 yıl sonra Sivas'a 10 polisin atanması bütçe imkânları sınırlı olmasına rağmen gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti'nin konu emniyet, asayiş ve güvenlik olduğunda bütçe imkânlarına bakılmaksızın taşrada güvenliği sağlamak için çaba sarf ettiğini de göstermektedir.

Son olarak bu çalışmayla Sivas tarihinin bir noktası daha aydınlatılmakla birlikte, vilayetin iç güvenlik ve asayişinin tarihsel süreci ele alınmıştır. Osmanlı merkezileşmesinin bir aracı olarak ortaya çıkan polis teşkilatının taşra yapılanması, Sivas vilayeti örneği üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın, Sivas tarihi ve yerel tarih çalışmalarına da olumlu yönde katkı sunması ve örnek teşkil etmesi umulmaktadır.

Kaynakça

1. Arşiv Vesikaları

- BOA, BEO, 197-14723, R. 28 Nisan 1309(M. 10 Mayıs 1893).
BOA, DH.MKT., 2014-85, R. 12 Teşrin-i evvel 1308(M. 24 Ekim 1892).
BOA, DH.MKT.1916-104, R. 16 Kanun-u sani 1307(M. 28 Ocak 1892).
BOA, DH.MKT., 1962-34, Rumi(R.) 4 Haziran 1307(M. 16 Haziran 1891).
BOA, I.MMS., 63-2988, H 29.08.1296/M 18.08.1879.
BOA, İ.DH., 1301-33, R. 28 Kanun-u evvel 1308 (M. 9 Ocak 1893).
BOA, ZB. 115-2, R.-06-10-1301(M. 18Aralık 1885).

2. Telif Eserler

- ALYOT, Halim. *Türkiye’de Zabıta*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara,2008.
_____. *Türkiye’de Zabıta*, Kanaat Basımevi, Ankara, 1947.
BEHAR, Cem. *Osmanlı İmparatorluğu’nun ve Türkiye’nin Nüfusu 1500-1927*, C. 2, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, tarihsiz, 39-47.
BİRİNCİ, Ali. “Türk Emniyet Teşkilatında İlkler” , *Polis Bilimleri Dergisi*, C. 1, S. 3, Ankara 1999, s. 9-16.
DAĞLI, Yücel. ÜÇER, Cumhure. *Tarih Çevirme Kılavuzu*, C. 5, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
DENİS, Vincent. “Eski Kumaştan Yeni Elbise Çıkarmak ya da Devrimin Başlarında Paris Polisinin Çelişkiler (1789-1792)”, (Çev: Emre Öktem), *Jandarma ve Polis: Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2009, s. 117-128.
ERGİN, Osman Nuri. *Türkiye Maarif Tarihi. 1-2*, Eser Neşriyat, Ankara,1977.
ERGUT, Ferdan. *Modern Devlet ve Polis Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Toplumsal Denetimin Diyalektiği*, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
HAFIZOGULLARI, Zeki. “İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 44, S. 1-4, Ankara 1995, s. 566-585.
Hüseyin Efendi, *Polis teşkilatının başladığı 1255-1839 tarihinden 1938 tarihine kadar tekâmül, teşkilat ve kadro hareketleri*, Emniyet Genel Müdürlüğü I I I . Şube Arşivi, Ankara, 1938.
GÜRAN, Tevfik. *Osmanlı Mali İstastitikleri Bütçeler 1841-1918*, C. 7, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, tarihsiz.
Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi- *Asayiş ve Kolluk Tarihi İçerisinde Türk Jandarma Teşkilatı.1*, Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
LÉVY, Noémi. “Polislikle ilgili Bilgilerin Dolaşım Tarzları: Osmanlı Polisi için Fransız Modeli mi?”, (Çev: Deniz Öztürk ve Burak Onaran), *Jandarma ve Polis: Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009, s. 146-170.
OKÇABOL, Derviş. *Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi (Tıpkı Basım)*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2016.
ÖZCAN, Abdülkadir. “Zaptiye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 44, İstanbul, 2013.

- ÖZEL, Şaban Ali. *Türk Polis Teşkilatı'nın Gelişiminde Batı'nın Etkisi*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Salname-i Vilayet-i Sivas, Def'a 13, H. 1304(M. 1886).
- Salname-i Vilayet-i Sivas, H. 1306(M. 1888).
- Salname-i Vilayet-i Sivas, H. 1308(M. 1890).
- Salname-i Vilayet-i Sivas, H. 1321(M. 1903).
- Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, H. 1311 (M. 1893); 458).
- SÖNMEZ, Ali. "Osmanlı Devleti'nde İç Güvenliğin Dönüşümü, Zaptiye Teşkilatından Jandarmaya", *Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu İCANAS 38*, vol.6, Ankara, 2007, s. 2855-2864.
- _____. *Zabtiye Teşkilatı'nın Kuruluşu ve Gelişimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, 2005.
- SUBAŞI, Erol. "Kapitalizmin Şafağında: Kent, Polis ve Güvenlik", *Kent Araştırmaları Dergisi*, C. 9, S. 23, 2018, s. 113-133.
- ŞAHİN, Eyüp. "Türk Zabıta Yapılanmasının Tarihi Gelişimi", *Polis Dergisi*, S. 38, Ankara 2004, s. 91-198.
- ŞAHİN, Salih. *Mekan ve İnsanıyla Sivas*, Buruciye Yayınları, İstanbul, 2013.
- Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> (23.04.2020)

